

Анатолій САГАРОВСЬКИЙ

ІЗ ПРАКТИКИ КОМПОНУВАННЯ ДІАЛЕКТНОГО СЛОВНИКА ХАРКІВЩИНИ

Говіркове мовлення завжди було, є і буде живлющим джерелом для літературної мови. Із нього вона постала, і живе ним, узаємодоповнюючися й узаємозбагачуючись, вічно.

На сьогодні найважливішими сферами контактування цих систем є лексика, семантика, фразеологія; вони ж відносно доступні ширшому загалові людей щодо сприйняття інформації.

Загалом, елементи цих рівнів діалектного мовлення мають і чи не найбільший практичний пізнавально-розвитковий потенціал, адже, крім власне лінгвістичної самодостатності, вони є цінними і загальногуманітарно, бо часто в них „закодовано” факти історії, етнографії, народної медицини й ін. Зрозуміло – говіркові утворення щодо цього є вартіснішими за літературномовні.

Не зважаючи на величезну, набуту століттями фактологічну наукову й евристичну цінність народного слова, воно й досі якісно і кількісно недостатньо зібране й досліджене, хоча за останнє десятиліття й з'явилися значні сутністю й обсягом лексикографічні роботи зі слабко досі представлених територій: Аркушин Г. – західне Полісся [1], Бичко З. – Опілля [2], Брілінський Д. – Поділля [3], Громко Т., Лучик В., Поляруш Т. – степові говірки [5], Євтушок О. – Рівненщина [8], Сизько А. – південно-східна Полтавщина [13], вийшов друком Словник гуцульських говірок [6] тощо.

Не згадуючи (через брак місця і загальновідомість ситуації) не таку вже й велику, як хотілося б, кількість давніших авторів і їхніх здобутків, можна констатувати факт відносно повнішого лексикографічного представлення південно-західної і північної мовленнєвих територій, але східноукраїнському ареалові щодо цього таланило не дуже, та й тепер не надто ведеться. Правда, останнього регіону загалом стосуються помітні (а то й значні) роботи Баденкової В., Ващенко В., Леснової В., Ліпкевича І., Москаленка А., Поповського А., Чабаненка В.

На цьому тлі доволі дивною видається недостатня увага науковців і до Слобожанщини. Східної частини її на словесно-значеннєвому рівні торкнулися Глуховцева К., Ужченко В., Шарпило Б., останнім часом – Магрицька І., Ніколаєнко І., Сердюкова Т., Сіденко Н. [4: 49 – 54; 44 – 49;

54 – 59; 70 – 74], а от центральнослобожанська лексико-семантична система майже не досліджена.

Маючи на меті бодай частково залагодити ситуацію, ми й наважилися укладати діалектний словник Харківщини (центральної Слобожанщини).

У кількох дотеперішніх публікаціях із цієї проблеми [4: 59 – 64; 10: 465 – 469; 11: 50 – 53; 12: 159 – 163] ми виклали міркування щодо ідеології словника, схарактеризували його параметри, подали зразки оформлення матеріалу („Абирь” – „Безперемінно”).

Натуральним фактажем словника є говіркові дані із сіл Харківщини (у цій публікації використано матеріали зі 123 населених пунктів), уведено також діалектизми зі Словника мови творів Г. Квітки-Основ'яненка й елементи відповідного територіального зафіксування зі Словаря української мови за ред. Б. Грінченка (далі – СКв. і СГр.).

До реєстру нашої роботи, як і в подібних працях останнього часу [1; 3; 6; 13; 15], включено всі зафіксовані більш-менш виразні діалектеми: власне лексичні, лексико-семантичні, лексико-фонетичні, лексико-словотвірні, лексико-граматичні, фразеологічні, окремі форми „дитячого” мовлення тощо.

Словникова стаття має вигляд, як у роботах, скажімо, Г. Аркушина [1] або В. Чабаненка [15]: вихідні діалектизми подаються за алфавітом звичайною графікою і спрощеною фонетичною транскрипцією, у міру потреби використовуються позначки граматичного, функціонально-частотного і стилістичного характеру, далі – витлумачення, ілюстрація інформативним місцевим контекстом, цифрові вказівки – орієнтири на місця зафіксування (ще СКв. і СГр.) й інші належні у такому разі атрибуції (див. про це детальніше – 12: 158 – 163).

Для повнішого уявлення пропонуємо фрагмент словника:

БЕЗПОКОЇНИЙ –а, –е. 1. Неспокійний, тривожний. Безпокоїне ўре'мйа: не знай'ш, що буде за'ўтра (79), 12, 22, 34, у всіх пунктах.

2. Дбайливий, турботливий. Така' л'уди'на безпокоїна, усе' по хаз'а'йству тоўче'ц': а (91), 65, 72, 87, 93, у більшості пунктів.

БЕЗПОМОШНИЙ –а, –е. Безпорадний, безсилий. Наш д'ід уже' таки'ї безпо'мошний стаў, що із ха'ти не ви'йде (60), СКв., у всіх пунктах.

БЕЗПРЕСТАЇНИЙ [беспреста'н: ий] –а, –е. Безуважливий, який не перестас, не змовкає. Таки'ї уже' ж мали'ї ўре'дний, ну і минутки не поси'де, таки'ї беспреста'н: ий (71), 64, 82, 123.

БЕЗПРЕСТАЇННО [беспреста'н: о]. Присл. від Безпрестанний. Мали'ї гарса' по дво'ру беспреста'н: о, ше го'лову соб'і' набйе'(58), 2, 8, 73, 86.

БЕЗПРИМІЇННО [безприм'їн: о], присл. Те, що і Безперемінно. Об'за'т'їл'но, безприм'їн: о шос' та буде харо'ше (79), 10, 11, 19, 75, практично в усіх пунктах.

БЕЗПРИПОРНИЙ –а, –е. Про вола, що не має підвищення в кінці ший, на яке опирається ярмо. Безприпорний вїл. (СГр.)

БЕЗПРОСЯ' [безпрос'а'], присл. Без дозволу. Безпрос'а' і ша'гу не зро'бе – таки'й слуха'йний (58), 59, 122, СКв., практично в усіх пунктах.

БЕЗРАЗЛІЧНИЙ [безразл'ічний] –а, –е. Байдужий. Таки'й безразл'ічний, що йому' одна'ково, чи його' б'йут', чи ла'йут' (73), 6, 68, 79, 91, у більшості пунктів.

БЕЗРАЗЛІЧНО [безразл'ічно]. Присл. від Безразлічний. Вони' ўже' дуже' безразл'ічно до робо'ти одно'с'ац': а, не те, що ми (61), 78, 81, 88, у більшості пунктів.

БЕЗРІЖКА [безр'іжка] -и, сп. Безрога корова. Безр'іжка, бо ў не'їй нима' р'іг (93), 30, 58, 87.

БЕЗРОЗБІРНИЙ [безрозб'ірний] –а, –е. Невибагливий, неперобірливий. Безрозб'ірний, бо й'іст' усе' п'ідр'ад (77), 4, 56, 67, у більшості пунктів.

БЕ'ЗРУК –а, ч. Безрукий чоловік. Ба'т'ко п'ісл'а во'йни' безруком оста'ўс'а (55), 28, 109, 113.

БЕЗСХО'ДНО [бес: хо'дно], присл. Нікуди не відлучаючись. Три дн'а ўже' бес: хо'дно до'ма сижу'(59), 9, 24, 51, 90.

БЕЗЧУ'СТВЕННИЙ [безчус'твен: ий] –а, –е. 1. Байдужий. Ус'і пла'чут', а в'ін йак безчус'твен: ий (95), у більшості пунктів.

2. Непритомний. Безчус'твен: а ўпа'ла, і тепе'р не зна'йу, що було' зо мно'йу (113), 65, 72, 94, СКв.

БЕ'ЙКАТИСЯ [бе'йкатис'а] –юся, –єшся. 1. Повільно, спроквола йти, плентатися. Наси'лу добе'йкалас'а (46), 13, 36, 44, 63, 100, СГр.

2. Вештатися, волочитися. Бе'йкаўс'а дес' ц'ілу нед'іл'у (23), 29, 48, 52, 106, 118, СГр.

3. Баритися. Н'ігде' до'ўго не бе'йкайс'а (89), 14, 21, 26, 35, 85, 116, СГр.

БЕ'КАТИСЯ. Те, що і Бейкатися 1, 2, 3. Верстов десять ішли – бекались, бекались (СГр.). Скільки б не бекається, бач, у чужих селах, та п'яний не буде (СГр.).

БЕ'ЛЕБЕНЬ [бе'лебен'] –бня, ч. 1. Пустирище, безлюдне місце. Тут ше хот' коро'ў пасу'т', а за йа'ром таки'й бе'лебен', що і живо'їй душ'і' не поба'чиш (57), 75, 80, 89, 117.

2. Високе відкрите місце. Стой'іш тут, йак на бе'лебн'і, в'ітер на'ўскріз' тебе' продува' (58), 1, 7, 38, 53, 101, 112, 119.

БЕЛ'Г'ІЙКА [бел'г'ійка] -и, ж. Рушниця з Бельгії. Як і б'є бел'г'ійка ку'чно (106), 61, 74, 110.

БЕЛ'КОТАТИ [бел'кота'ти] –очу, –очеш. Видавати характерні звуки, кричати (про індиків). Нада інди'к'іў іти' додува'т', бо ўже на загоро'ду позла'зили і бел'ко'чут' (65), 5, 13, 23, 76, 98, 114.

БЕЛ'КОТІТИ [бел'кот'іти] –очу, –очеш. Те, що Белькотати. Ід'іт' отс'уда на ви'гон па'стис'а, н'ічого тут біл'а ха'ти бел'кот'іти (58), 25, 43, 69, 102, 108, 115.

БЕЛ'ЬМА [бе'л'ма] –ів, мн., згрб. Очі. Шо ти бе'л'ма ви'котиў – нароби'ў д'іло'ў і не сти'дно (11), 15, 67, 104, 107, 121, 123, у багатьох пунктах.

БЕЛ'ЬМЕ'ЧИТЬ [бел'ме'чит'] –ечу, –ечиш. Те, що Белькотати. Бел'ме'чут' инди'ки, йак л'у'ди (13), 45, 71, 96, 119.

БЕ'НДЕЛІ [бе'ндел'і] –ів, мн. Набряки під очима або взагалі на обличчі. С'одн'і їсу н'іч не спа'ла, так шо з бе'ндел'ами у'тром на робо'ту п'ішла' (58), 18, 39, 50, 105, 122.

БЕНДЮГА' –и, ж. 1. Колода, за допомогою якої повертається вітряний млин (СГр.).

2. Кожна з чотирьох жердин, за допомогою яких збільшують площу воза для перевезення снопів (СГр.).

БЕНЗИ'НКА –и, ж. Запальничка, невеликий кишеньковий прилад для добування вогню. Бензи'нкою гру'бку ўдо'бно запа'л'уват' (54), 17, 41, 42, 66, 67, у більшості пунктів.

БЕ'НЬКИ [бе'н'ки] –ньюк, мн., згрб. Те, що Бельма. Та чи ў те'бе бе'н'ки повила'зили, шо ти оце' з бур'йано'м і карто'шку позру'буваў (70), 16, 33, 40, 47, у більшості пунктів.

◆ ВИ'ЛУПІТЬ (вивалити) БЕ'НЬКИ [ви'лупит' бе'н'ки]. Випріщитися. Не вилу'пл'уй на ме'не так бе'н'ки, на'че ти н'ічо'го не зна'ў (72), 32, 37, 62, 83, 110.

БЕРБЕ'НЕЦЬ [бербе'нец'] –нця. Гарбузиння, стебла і листя гарбузів. Шче гарбуз'і'ў не наўй'аза'лос'а, а бербе'нец' уже' чо'го'с' нача'ў со'хнут' (82), 84, 99, 111.

БЕРЕГТИ'. Пильнувати, щоб не пропустити кого-небудь. [Василь] добре чув, шо Маруся з Оленою змовились укупі іти на місто, так він і не пішов вже додому у город ... а скитався усю ніч, і як стало світати, то він уже і беріг їх (СКв.).

◆ ЯК О'КА БЕРЕГТИ' [йак о'ка берегти'] Старанно доглядати, пильно охороняти кого-, що-небудь. Йа тебе', до'ц'а, з д'е'цтва йак ока берегла', а ти тепе'р мене' об'і'ка'йіш (54), 60, 66, 69, 74, 83.

БЕРЕ'МЕНА 1. Прикм., тільки ж. Вагітна. І по'ки воно' щипл'а'ц': а бу'де – уже' п'а'теро д'іге'й і оп'иа'т' бере'мена (96), 45, 97, 103, у більшості пунктів.

2. Субст., ж. Вагітна. Йак'і'йс' бере'мен'ій у бол'ни'ц'і пага'но ста'ло (109), 20, 31, 49, 63, у більшості пунктів.

БЕРЕ'МЕННА [бере'мен: а]. Те, що і Беремена 1, 2. Диви', бо йак догул'а'йіс: 'а, бере'мен: а і додо'му не прихо'д' (58), 2, 9, 17, у більшості пунктів.

БЕРЕЧКИ'Й –а, –е. Старанний (у роботі, навчанні). Вона' у нас беречка': ўс'у робо'ту по хаз'а'йству йак на'да зро'бе (72), 8, 19, 48, 103.

БЕРКИ'ЦЬ [берки'ц'] 1. Присл. Перекидом, перекидаючись, звичайно через голову. З гори' йак йі'хатимиш, притормози', бо берки'ц' лег'і'тимеш (89), 64, 83, 85, 88, 112.

2. Присудк. сл. від Беркицьнути. Їчора з робо'ти така' уста'ўша прийшла', шо берки'ц' на крова'т' та й засну'ла (6), 73, 69, 86, СКв.

БЕРКИЦЬНУТИ [берки'ц'нути] –у, –еш, док. Перекинутися, різким рухом усього тіла, швидко перевернувшись через голову або через бік, зайняти попереднє становище. Йак берки'ц'нуў че'рез го'лову, і наза'д стаў (89), 10, 31, 42, 77, 80.

БЕ'РКО –а, ч., ірон. Тяхтій, вайло. От бе'рко, по'ки ти тут бу'диш со'вац': а, йа й горо'д ви'пол'у (78), 68, 75, 81, 104, 111.

БЕ'РЦЕ –я, С. Одна з поперечних планок борони. Шоб борона' харашо' у зе'мл'у ўгруза'ла, тре'ба на бе'рц'а гру'з'ік положи'т' (111), 51, 94, 107, 122.

БЕ'СЕДА –и, ж., арх. 1. Товариство, компанія на весіллі, бенкеті, гулянці. Приставай до на'шої бе'седи та й п'шли' на гул'а'нку (15), 6, 7, 21, 30, СКв.

2. Бенкетування. Шельменко [Чаркодуєву, який заглянув у кімнату, де Шельменко з Трохимовичем бенкетують]: Просимо до беседи... (погчуєт его) Натє ж пийте... сідайте, щоб ніхто вам не мішав кушати (СКв.).

БЕСЕ'ДА –и, ж., заст. Розмова, бесіда з ким-небудь. Шос' бесє'да ў нас ду'же до'ўга, ўсе бала'кайім і бала'кайім, п'шли' луч: е об'їдат' (68), 1, 4, 18, 20, 102, 119, СКв.

◆ БЕСЕ'ДИ ВОДИТИ Бенкетувати, пити-гуляти в компанії. [Радько:] –ні з ким бесєди водити, ні з ким слова промовити (СКв.).

БЕСЕ'ДКА. Альтанка в саду, дворі. Підуть [Кость з Миласєю] у садок і посідають у бесєдці (СКв.), 12, 47, 53, 97.

БЕСЕ'ДОВАТИ, заст. 1. Вести розмову, бесіду. [голова з понятими] вицидили і ту [горілку], бесідуючи то об жнивах, то об косовиці (СКв.).

2. Обговорювати. Сам батюшка панотець його [непитушого чоловіка] поважа, посіща його і розумні рєчі з ним бесідує (СКв.).

БЕСЕ'ДУВАТЬ [бєс'дуват'] –ю, –єш, заст. Те, що і Бєсєдовати. П'шли' на ла'вочку пос'їдайім і бу'дим бєс'дуват' про на'ш'і д'їла' (60), 66, 80, 117.

БЕСЄ'ДА [бєс'є'да] –и, ж. Те, що і Бєсєда. Шос' у нас бєз гор'їлки і бєс'є'да не ўйа'жиц': а, на'чє і ні про шо бала'кат' (89), 70, 75, 95, 120.

БЕСЄ'ДУВАТИ [бєс'є'дувати] –ю, –єш. Те, що і Бєсєдовати. П'шли' ў ха'ту п'їдїмо' та й бу'дем бєс'є'дувати про те та про се хот' до вє'чєра (23), 10, 66, 81, 93, 106, 119.

БЕСПРИЗО'РНИЙ –а, –є. Блукач, безпритульна, бездомна людина. Цих бєзпризо'рних і по'сл'ї воєни' хвєта'ло, блука'ли скр'їз (72), 70, 113, у всіх пунктах.

БЕСПРИЗО'РНИК –а, ч. Те, що і Бєзпризорний. Шо ти хо'диш по чужи'х л'ўд'ах, йак бєзпризо'рник (5), 25, 41, у всіх пунктах.

БЄСТИ'ЖИЙ –а, –є. Бєзсоромний, який не відчуває сорому. Таки'ї молодї'ї, а бєсти'жий – не ува'жє старо'му н'їколи (73), 14, 36, 56, 76, у всіх пунктах.

БЕСУРМАН, БЕСУРМЕН. 1. Людина іншої віри, переважно магометанин. Бесурмани-турки ногу йому [Семену Івановичу] прострелили, а ліву руку відрубали (СКв.).

2. Уживається як лайка. – Який бусурмен вигадав їх [вареники] п'яному давати? (СКв.).

БЕСУРМЕНСЬКИЙ. Лайл. Клятий. – Ваше благородіє... зведіт з нашого місця оттого навіженого, католицького бусурменського москаля, що став біля бублейниць (СКв.).

БЕП'ЛЬНИЦЯ [бет'іл'ниц'а] –і, ж. Те, що і Битниця. Бет'іл'ниц'а була' на на'ш'ім країні т'іки ў тр'ох двора'х (89), 13, 46, 90, 92, 118.

БЕ'ХАТИ –ю, –єш. Бити. Ба'т'ко йак най'єц': а, то бува' шо і ма'му бе'ха, і по пи'ц'і, і по чом попа'ло (61), 24, 40, 63, 69, 109, СКв., у більшості пунктів.

БЕ'ХКАТЬ [бе'хкат'] –ю, –єш, фам. Дуже тепло зодягати. Нашо' ти так дити'ну бе'хкайш: надво'р'і ж те'пло (76), 27, 55, 114, 120, у більшості пунктів.

БЕ'ХКАТЬСЯ [бе'хкац': а] –юся, –єшся, фам. Дуже тепло зодягатися. Ў мене так ус'ігда' получа'йц': а, шо йа л'ітом бе'хкайус'а, а з'імо'йу розд'іта хожу' (109), 5, 15, 33, 75, 80, 87, 91, у більшості пунктів.

БЕ'ЦМАН –а, ч. зневажл. 1. Тупа, обмежена людина. От уже' бе'цман – йак не об'яс'н'а'й, н'ічо' не пон'іма' (72), 10, 37, 65, 82, 87, 100, 115, СКв.

2. Товста, неповоротка дитина. Ос' наш мале'н'кий толст'ачо'к, наш бе'цман с'іча'с поку'ша і спа'тки п'іде (75), 32, 43, 98, 109.

БЕ'ШЕНИЙ –а, –е. 1. Скажений, хворий на сказ, який сказився (про собаку, вовка). Коли'с' по вулиц'і соба'ка бе'шена б'ігала (58), 11, 15, 111, у всіх пунктах.

2. Запальний, гарячкуватий (про людину). От бе'шений: т'іки шо не по його' – кри'ку по'ўна ха'та (61), у більшості пунктів.

3. Ревний, пристрасний у роботі. Йа у робо'т'і бе'шена – бува' за ден' і горо'д обпол'у' (78), 28, 69, 84, 105.

БЕШКЕТЛИВИЙ –а, –е. Бешкетник, той, хто бешкетує. І чого' ти таки'й бешкетли'вий, шо н'іко'му од те'бе поко'йу нема' (66), 34, 57, 70, 78, 81, 83.

БЕШКЕТУ'Н –а, ч. Те, що Бешкетливий. Цей бешкету'н одну' шко'ду ро'бе (87), 22, 52, 71, 82, 88, 103, 113.

БЕ'ДА [бе'да] –и, ж. Ліхо. Б'еда' мен'і з тобо'йу – йак не в м'іл'іц'і'йу забирау'т', так дес' із дружка'ми зав'і'їс': а (58), 26, 50, 68, 70, 81, 89, 95, 110.

БЕ'ДКА [б'єдка] –и, ж. Те, що й Беда. Б'єдко'йу т'іки одному' мо'жна йі'здит' або ўдво'х, а бол'ше не пом'істиц': а (91), 16, 63, 71, 95, 121, 116.

БЕ'ДНИЙ [б'єдний] –а, –е. Бідняк, біднота, убога, неможна людина (загальна назва). Б'єдному с'іча'с бол'іт' не мо'жна, бо л'іка'рства так'і' доро'г'і (58), 38, 50, у всіх населених пунктах.

БЕ'СТОЛОЧ [б'єстолоч] –і, сп. Дурень. Ну і б'єстолоч ти ў ме'не – сто раз'і'ю об'яс'н'а'т' на'да (56), 39, 44, 62, 99, у більшості населених пунктів.

БЕ'ШЕНСТВО [б'е'шенство] –а, С. Сказ. Чи б'е'шенство напа'ло на на'шу соба'ку, шо вона' аж із це'пу зрива'йш': а (65), 55, 56, 66, 69, 74, 79, 86, 92.

БЖД'ІЛКА [бжд'і'лка] –и, ж. Зменш.-пестл. до Бждьола. Дойда'й бистр'ей бу'лку, бо ўже бжд'і'лка прилет'іла на соло'дке (58), 66, 70, 80.

БЖДЬОЛА' [бжд'ола'] –и, ж., зоол. Ме'дом с'ічас ви'годно торгова'т', так шо бжд'і'л бага'то хто де'ржит' (95), 15, 32, 85, 92, у більшості пунктів.

БЗДЮХА' [бзд'уха'] –и, ж., зоол. Жук-вонночка. Ану' задави' бзд'уху', бо на стол'і' ш'ч'а'с бу'де (73), 29, 75, 76, 87, 99.

БЗЮХА' [бз'уха'] –и, ж., бот. Кулястий гриб, який швидко росте у теплу дощову пору, а при висиханні перетворюється на темний порошок. Шос' дощч пройшо'ў, а гриб'і'ў у л'і'с'і нема', одн'і' бз'ухи повила'зили (89), 1, 27, 57, 64, 108, 109, 123.

БИ. Виг., дит. Те, що й Бебя 2. Лу'ч': е дава'й на би схо'диш пе'ред сном, а то но'ч': у оп'я'т' мо'кра просне'с': а (108), 18, 32, 82, 87, 91, у більшості пунктів.

БИ. Част. Уживається в значенні мов, немов, ніби, ніби-то, буцім-то для вираження сумніву, непевності у висловленій думці. Ну на'да ж, таки'й спра'ўний би п'ідвинок, та ўраз забол'і'ў і здох (65), СКв., 16, 34, 67, 77, 101, 103.

БИБЛІЯ, церк. Збірка міфів, повчань, молитов і т. ін. єврейської та християнської релігії. І у іудеєв-то було одно коліно лучче перед прочими, і часто поминається у біблїї: „людие і народ” (СКв.).

БИБРЬОШКИ [бибр'о'шки] –шок, мн. Бібки, овечий послід. Он диви', ск'і'ки бибр'о'шок на доро'з'і, йак в'і'ўц'і пройшли' (58), 35, 60, 66, 78, 81, 83, 84, 89.

БИБРЯКИ [би'бр'аки] –ів, мн. Те, що й Бибрьошки. У пага'них хаз'айі'ў в'і'ўц'і гр'а'з'н'і, ўсі ў би'бр'аках, а ми свої'х чи'стим (61), 15, 63, 69, 70, 91, 115, 119.

Зрозуміло, що фрагменти нашого словника не надто досконалі: багато діалектизмів слід ще додати, можливо, зменшити кількість фонетичних варіантів, уточнити граматико-стилістичні характеристики й ін., але роботу треба продовжувати, бо вона представляє фактаж малодослідженої території, матеріал її, сподіваємося, гідний наукового й навчально-практичного використання.

**Порядковий покажчик
назв населених пунктів Харківщини**

1	Лиман – І Дворічанського,	65	Дмитрівка Первомайського,
2	Чернечина Борівського,	66	Жовтнєве Сахновщинського,
3	Чернечина Зачепилівського,	67	Жовтнєве Дворічанського,
4	Циркуни Харківського,	68	Задонецьке Зміївського,
5	Грушине Первомайського,	69	Іванівка Барвінківського,
6	Петропавлівка Куп'янського,	70	Іллічівка Барвінківського,
7	Кутузівка Харківського,	71	Ков'яги Валківського,
8	Казача Лопань Дергачівського,	72	Катеринівка Великобурлуцького,
9	Баранове Валківського,	73	Кам'янка Ізюмського,
10	Пересічне Дергачівського,	74	Колодязне Дворічанського,
11	Городне Краснокутського,	75	Катеринівка Лозівського,
12	Бригадірівка Балаклійського,	76	Лютівка Золочівського,
13	Барчани Харківського,	77	Манченки Харківського,
14	Шийківка Борівського,	78	Мерефа Харківського,
15	Смирнівка Лозівського,	79	Наталіне Красноградського,
16	Безлодівка Харківського,	80	Новий Бурлук Чугуївського,
17	Стариця Вовчанського,	81	Одноробівка Золочівського,
18	Волоська Балаклія, Шевченківського,	82	Пісочин Харківського,
19	Гресі Золочівського,	83	Підлиман Борівського,
20	Перемога Харківського,	84	Червона Балка Близнюківського,
21	Зелений Гай Великобурлуцького,	85	Алісівка Близнюківського,
22	Пархомівка Краснокутського,	86	Рокитне Нововодолазького,
23	Андріївка Балаклійського,	87	Сніжків Валківського,
24	Власівка Кегичівського,	88	Старий Салтів Вовчанського,
25	Рогівка Валківського,	89	Савинці Балаклійського,
26	Нечволодівка Куп'янського,	90	Лозова Кегичівського,
27	Бурбулатове Близнюківського,	91	Успенське Близнюківського,
28	Максимівка Богодухівського,	92	Хруцова Микитівка Богодухівського,
29	Шовкопляси Дергачівського,	93	Чепіль Балаклійського,
30	Кутківка Дворічанського,	94	Чемужівка Зміївського,
31	Кругляківка Куп'янського,	95	Шевченкове Близнюківського,
32	Верхньоводяне Близнюківського,	96	Лукашівка Близнюківського,
33	Малинівка Чугуївського,	97	Олександрівка Золочівського,
34	Водяне Близнюківського,	98	Сахновщина Сахновщинського,
35	Вільхуватка Нововодолазького,	99	Богуславка Куп'янського,
36	Новоолександрівка Вовчанського,	100	Андріївка Кегичівського,
37	Червоноармійське – І Вовчанського,	101	Олександрівка Лозівського,
38	Новоселівка Нововодолазького,	102	Революційне Вовчанського,
39	Кисівка Коломацького,	103	Різдвянка Лозівського,
40	Червоний Шахтар Ізюмського,	104	Скрипай Зміївського,
41	Семенівка Дергачівського,	105	Шилувате Великобурлуцького,
42	Олексіївка Краснокутського,	106	Катеринівка Близнюківського,
43	Просяне Нововодолазького,	107	Золочів Золочівського,
44	Шапківка Куп'янського,	108	Кегичівка Кегичівського,
45	Таранівка Зміївського,	109	Лебеже Чугуївського,

46	Лиман Зміївського,	110	Липчанівка Ізюмського,
47	Крисине Богодухівського,	111	Чапаєве Кегичівського,
48	Паськівка Вовчанського,	112	Черкаська Лозова Дергачівського,
49	Бабенкове Ізюмського,	113	Черкаський Бишкин Зміївського,
50	Курилівка Куп'янського,	114	Берестова Близноківського,
51	Тимченки Харківського,	115	Криштопівка Близноківського,
52	Мурафа Краснокутського,	116	Артемівка Чугуївського,
53	Вільхуватка Великобурлуцького,	117	Липці Харківського,
54	Борщівка Балаклійського,	118	Мартове Чугуївського,
55	Борова Борівського,	119	Мала Вовча Вовчанського,
56	Бірки Зміївського,	120	Козівка Краснокутського,
57	Бартениця Богодухівського,	121	Дегтярка Новодолазького,
58	Вербівка Балаклійського,	122	Пристін Куп'янського,
59	Веселе Харківського,	123	Дорошеве Харківського району
60	Великі Хутори Шевченківського,		
61	Глуценкове Борівського,		
62	Попівка Красноградського,		
63	Гракове Чугуївського,		
64	Гути Богодухівського,		

1. Аркушин Г. Словник західнополіських говірок У 2-х т. – Т. 1, 2. – Луцьк: ВДУ, 2000.
2. Бичко З. Діалектна лексика Опілля. – Львів: Фенікс, 1997. – 160 С.
3. Брилінський Д. Словник подільських говірок. – Хмельницьк, 1991. – 147 С.
4. Вісник Луганського державного педінституту: Філологічні науки. – 2000. – № 4/24.
5. Громко Т., Лучик В., Поляруш Т. Словник народних географічних термінів Кіровоградщини. Київ-Кіровоград, 1999. – 222 С.
6. Гуцульські говірки. Короткий словник. – Львів, 1997. – 231 С.
7. Дейниченко Н. Питання вивчення зоологічної лексики в курсі „Українська діалектологія”. – Суми, 1984. – 120 С.
8. Євтушок О. Вивчення лексики Говірок Рівненщини. – Рівне, 1997. – 164 С.
9. Зеленько А., Сенчук І., Середа Ф. Словник східнополіського говору // Методичні вказівки з діалектології української мови. – Луганськ: ЛДІП, 1990. – С. 5–40.
10. Сагаровський А. Лексика Центральної Слобожанщини (Харківщини) як об'єкт словництва // Українське і слов'янське мовознавство / Збірник наукових праць. – Ужгород, 2001. – Вип. 4. – С. 465–469.
11. Сагаровський А. Слобожанські діалектні раритети // Східнослов'янські мови в їх історичному розвитку / Збірник праць, присв. С. П. Самійленкові. – Запоріжжя, 1996. – Ч. II. – С. 50–53.
12. Сагаровський А. Спроба діалектного словника Харківщини // Вісник Харківського ун-ту. – 1999. – № 426. – С. 159–163.
13. Сизько А. Словник діалектної лексики говірок сіл південно-східної Полтавщини. – Дніпропетровськ, 1990. – 72 С.
14. Словник української мови: В 11 т. – Т. 1–11. – К., 1970–1980.
15. Чабаненко В. Словник говірок Нижньої Наддніпрянщини: У 4-х т. – Т. 1–4. – Запоріжжя, 1992.